

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník

JÚL 2007

19

Ktosi bol povedal, že Československo roku 1968 — po páde Novotného, a možno aj po sovietskej invázii — namiesto toho, aby jednalo prefikane ako Švejk a odvážne ako Jánošík, jednalo a reagovalo na inváziu, presne naopak: so Švejkovou odvahou a Jánošíkovou prefikanosťou. Možno to platí i všeobecne, že Československo, ako si ho vysnívali od Masaryka po Havla, nebolo *à la long* životaschopné práve preto, že nevedelo vo svojom *raison d'être* spojiť tieto navzájom sa dopĺňajúce charakteristiky svojich dvoch národov. Alebo naopak, že nevedelo spojiť v sebe tieto dve veci, lebo nebolo životaschopné. Dnes je už zbytočné škriepiť sa, ktorá verzia lepšie interpretuje historickú skutočnosť.

Toto ma napadlo, keď som nedávno čítal, že Európania *have ... the brains — but not the guts — to behave as a decent actor on the world stage*, teda, že majú rozum, ale chýba im odvaha, rozhodnosť, jednat' ako poriadny činiteľ na svetovom javisku (http://www.americanthinker.com/2007/04/europe_let_uncle_do_it.html). Súmernejšie, pravda s nadsádzkou, je prirovnanie partnerstva USA a Európy — kedysi dvoch neotrasných pilierov kultúrneho Západu (s Britániou, Austráliou, atď kdesi na rozhraní) — k partnerstvu slepého a chromého, *ktorí sú ale na seba odkázaní*: slepá Amerika (kultúrno-politicky), ktorá nedovídi na dôsledky svojich činov, a chromá Európa (vojensko-mocensky, ale aj psychologicky), ktorá dobre vidí, čo všetko sa môže stať, ale je paralyzovaná k nečinnosti.

Nuž Československo sa po uvoľnení sovietskej zvieracej obruče samo od seba rozpadlo a nič svetoborného sa nestalo. To však nemožno povedať o partnerstve Európa-USA, kde sa obaja navzájom potrebujú, navzájom dopĺňujú aj vo svojich nedostatkoch, a — čo je najhlavnejšie — Západ, ako ho dnes poznáme, nemôže ani mocensky ani kultúrne prežiť, ak by sa chcel zredukovať iba na jednu z týchto dvoch svojich zložiek či orientácií. To si Európa i Amerika musia uvedomiť, a nie posmievat' sa zo slabín toho druhého, ako sa to v niektorých extrémnych kruhoch tu i tam robí.

Európa je chromá, lebo aj keď vidí, kam by sa Západ mal uberať, z *historických dôvodov* (iba čiastočne pochopiteľných a vysvetliteľných) zamietá nielen brachiálne, vojenské riešenie sporov s nezápadným svetom (to jej ťažko možno zazlievať), ale odmieta aj jadro svojho kultúrneho dedičstva, ktorým je kresťanstvo, (aj keď s moslimskými či židovskými prínosmi) a jeho inštitúcie. Tým ale stráca európska kultúrna identita zredukovaná na iba osvietenské hodnoty, svoju životaschopnosť — to jest schopnosť byť "psychosociálnou

“Katolícka identita”

V článku *Struggle to reassert traditional Catholic identity* (Zápas o znovuzaistenie katolíckej identity, <http://ncrcafe.org/node/1222>) píše John L. Allen Jr.:

“Za štyridsať rokov od ukončenia *Druhého vatikánskeho koncilu* (1962-65), dva myšlienkové prúdy či školy sa v katolicizme navzájom obchádzali (*circled one another*) v tom, ako interpretovať to, čo Koncil mienil dosiahnuť. Pre nedostatok lepšieho pomenovania, to čo by sme mohli nazvať školou “zmeny” vidí vo *Vatican II* významnú inováciu katolíckeho života zvestujúcu nové obdobie liturgických reforiem, doktrín a pastorálnej praxe. Škola “kontinuity” namiesto toho zdôrazňuje hladký prechod, kontinuitu medzi *Vatican II* a predchádzimi koncilami. Začiatkom júla škola kontinuity zaznamenala dve veľké víťazstvá.”

Ide tu samozrejme o *motu proprio* zo 7. júla, ktorým Benedict XVI. rozšíril povolenie slúžiť tridentiskú omšu, teda latinskú omšu aká sa všeobecne slúžievala pred rokom 1962, a o vyhlásenie *Kongregácie pre náuku viery* z 10. júla, ktorým sa znova interpretuje známy koncilový výrok, že Kristova cirkev “existuje” (*subsistit*) v Katolíckej cirkvi namiesto prostého, že je totožná s ňou.

Dovolím si niekoľko poznámok k obojm týmto nedávnym iniciatívam Benedikta XVI.

Tridentiská omša

V jednej svojej knihe z roku 2000, pápež, vtedy ešte kardinál Ratzinger, napísal o zreformovanej liturgii:

“Božia prítomnosť je stále menej a menej zrejímá. ... Tým že kňaza otočili smerom k veriaciim, obrátili zhromaždenie veriaciim smerom do

seba, do samo-uzavretého kruhu. Nie je viac orientované smerom von, k tomu, že je pred a nad ním."

Mne, sedemdesiatnikovi, sú tieto sentimenty bližšie ako zážitky z neustále sa meniacej liturgie keď nie pápež či tradícia, ale liturgisti – často nielen profesori liturgie, ale aj samozvaní liturgickí zlepšovateľia – určujú ako sa má "sláviť" Eucharistia. Dojem, možno diktovaný aj vekom, je ten, že zbožná (na rozdiel od teatrálnej) spolu-účasť na formálne nemennej liturgii ako sme ju poznali ustupuje do pozadia. A osobná modlitba, meditácie, a iné stavy mysle, ktoré napomáhajú tomu, čo William James nazval *religious experience*, sú odkázané do súkromia, do "časo-priestoru" mimo sv. omše.

V tejto súvislosti aj tichá omša (*low mass*) bez kázne mala svoje poslanie, lebo nie každý kňaz je dobrý kazateľ, ale každý kňaz svojim svätením je povolaný byť prostredníkom medzi veriacim, áno aj jednotlivcom, a Bohom. Povinné kázanie (dokonca trikrát, pred, počas a po) pri každej omši v dobe a prostredí, keď každý vie čítať a má ľahký prístup aj vďaka internetu k najkvalitnejším káziarňam podľa vlastného zamerania, vzdelania a motivácie – je mi dosť nepochopiteľné. Aspoň teda tu, na Západe. Obzvlášť v prípade kňazov-cudzincov – a tých má západná Európa stále viac aj zo zemi tretieho sveta – ktorí sú odkázaní kázeň čítať a s námahou (pre nich i pre veriacich) ju robiť zrozumiteľnou.

Ja som napríklad od začiatku reformiem nevedel pochopiť, prečo bolo vynechané tzv. "posledné evanjelium" (Na počiatku bolo slovo..., začiatok Jánovho evanjelia), vari najfilozofickejšia časť sv. písma, ktorá sa obvlášť dnes ponúka ako interpretácia zrozumiteľná mnohým filozofom aj prírodných vied.

Nie síce vždy, ale často by som preto dal prednosť dôstojnej tichej sv. omši, už podľa tej či onej liturgie. Samozrejme s tým, aby prevládali pokoncilové "komunitárne" alternatívy, ktoré si zrejme dnes už aj v Európe praje väčšina tej menšiny čo ešte chodí pravidelne do kostola.

chrbticou spoločnosti"" — keďže svoje *korene*, z ktorých by mala čerpať silu, si nahradzuje tým, čo je v skutočnosti iba (osvietenským) *výrastkom* z týchto koreňov. Nacionalizmy, v tej ničivej forme v akej ju poznali predchodzie generácie, sú už prekonané, resp. pretrvávajú už iba na hospodárskej úrovni, azda s výnimkou východnej Európy.¹ Nemožno však povedať, že staré "národné povedomie" je celkom nahradené európskym, aj keď u mnohých avantardných mysliteľov to už tak je, ba niekedy to hraničí až s eurocentrizmom, pri prejavoch ktorého ma často napadajú slová *Štefana Romana* adresované niektorým Slovákom v emigrácii, že "zahľadení do seba nevidia svet".

Spojené štáty, na druhej strane, nemajú túto historickú skúsenosť, skôr naopak, kresťanské dedičstvo, v najrôznejších variantách, si so sebou priniesli z Európy, často práve útekem zo situácie, ktorá historicky ťaží Európu a núti ju k prehnanej opatrnosti. Samozrejme americké národné povedomie vo forme "amerikocentrizmu" je ďaleko vyvinutejšie a rozšírenejšie ako eurocentrismus v Európe a nie je obmedzený iba na avantgardné vrstvy. Takže vlastne aj ich mentalitu možno charakterizovať romanovskou zahľadenosťou do seba, ktorá nevidí svet, ibaže na rozdiel od Európy nevedie ona k večným diskusiám v nečinnosti, ale práve naopak, k *zbrklej činnosti*: V prípade Iraku (a možno aj Vietnamu) je to dosť zrejme, ale myslím platí to aj všeobecne. Totiž, že v politike príliš často režu až potom merajú, ak vôbec merajú: najprv akcia (vojenská, či iba veľkhubná, alebo aj dobročinná) a až potom, ak vôbec, snaha o oboznámenie sa s kultúrno-politickou situáciou do ktorej sa idú zamiešať. V poslednej dobe k tomu pristupujú ešte všelijaké quasi-náboženské tézy o "novodobom vyvolenom národe", čo je samozrejme mnohými Neameričanmi prijímané ako arogantnosť.

Treba mať porozumenie pre túto komplementaritu negatívov — popri celej škále pozitívnych vlastností jedných i druhých, ktoré sa tiež často navzájom dopĺňujú a ktoré tu neidem menovať. A *nie-moralizovať*: Či už ako americkí neokonzervatívci (*neocons*), ktorí povýšenecky pripomínajú "starej Európe" temné stránky jej histórie, obzvlášť "vlastnoručné" katastrofy dvadsiateho storočia z ktorých ju práve USA museli prísť ťahať; alebo ako to robia európski ľavičiarci (vrátane "generácie 68"), ktorí napríklad nedomyšlenú vojenskú akciu v Iraku vyhlasujú nielen za ilegálnu (čo, punktičkársky vzato, aj sedí) ale dokonca za nemorálnu, pričom za mieru morálnosti považujú iba svoju ideológiu, keďže odmietajú kresťanské kritéria, stojace ponad každú ideológiu, ktoré Európa v minulosti mala, aj keď sa nimi, obzvlášť v politike, málokedy riadila.

¹ Príkladom je nedávna tragikomédia na najvyššej úrovni Európskej únie, ktorej hlavnými aktérmi boli poľské dvojčatá *Lech* (prezident) a *Jaroslav* (ministerský predseda) *Kaczynski*, keď trucovito presadzovali (a v podstate aj presadili) iný volebný systém ako ten, ktorý bol už predtým dohodnutý. Tragikomédia nespočívala natoľko v tom, o čo im išlo, ako v tom, ako to presadzovali. Pritom je dobré si pripomenúť, že v prezidentských voľbách, z ktorých vyšiel víťazne *Lech*, bola voličská účasť 49,6% a 51%, zatiaľ čo v parlamentných voľbách dokonca len 40,6%! Malo by to byť poučením aj pre Slovákov, ktorí sa hrdo hlásia k nevoličskej stratégii, ktorej dôsledkom je potom to, že národ či štát pred svetom reprezentujú tí, ktorých si zvolili iba naivní, či extrémistickí voliči.

Prečo náboženstvo?

Prečo sa v *Kolínskych listoch* stále viac sústreďujem na náboženské témy, respektíve na náboženský pohľad na iné témy? Jeden dôvod je nezbytné ten, že — pokiaľ som informovaný — v slovenčine jesto málo publikácií, ktoré by sa takto dívali na svet, ak odmyslíme tie ktoré sú

(a) *oficiálne* cirkevné publikácie či iné *rigidne* katolíckej Cirkvi lojálne (dôraz je tu na tom 'rigidne', lebo so svojou katolíckou perspektívou sa ani ja netajím);

(b) viac či menej otvorene *rebelujúce* proti oficiálnym (predstaviteľom a) smerniciam Cirkvi priamo či nepriamo podporujúc veci ako teológia oslobodenia či politická teológia, ktoré presadzujú aby nielen kresťania, ale kresťanstvo ako také, vrátane teológov a kňazov, bolo angažované v polických a sociálnych bojoch ²;

(c) v službe niektorej (napríklad konzervatívnej či neokonzervatívnej) *politckej* či ideologickej orientácie a interpretácie svetových dianí.

Je tu ale ešte jeden dôvod, prečo dávam prednosť náboženskej perspektíve, a ten súvisí s tým, že som svojím povolaním predsa len matematik. To, pravda, treba vysvetliť.

Tak ako matematika je nezbytným — aj keď symbolickým a pre niektorých nedostupným, no o to viac dôležitým — rámcom pre hlbšie pochopenie štruktúry materiálneho sveta, tak je podľa môjho názoru náboženstvo nezbytným pre pochopenie "štruktúry" ľudského — individuálneho i kolektívneho — cítenia, myslenia a jednania. Pritom náboženstvo tu chápem v jeho v najširšom, filozofickom a psychologickom slova zmysle, zahrňujúc teda aj ateizmus či sekularizmus a preto by možno vhodnejšie bolo hovoriť o svetonázore. Zostanem však pri termíne náboženstvo preto, aby sme nestratili zo zreteľa aj iné hladiská, napríklad antropologické. Pri tejto analógii mi ide viac o kognitívnu ako o inú, napríklad etickú, funkciu náboženstva: v tomto zmysle tak ako matematika sprostredkuje *poznanie*, (pravda, iba materiálneho sveta), tak aj náboženstvo, okrem iného, tiež sprostredkuje *poznanie* (pravda, iného sveta, ktorý sa iba okrajovo, predovšetkým cez človeka, dotýka aj materiálneho sveta). Napriek tomu, že prísup cez matematiku ako aj náboženstvo mnohí považujú za príliš abstraktný, príliš závislý na používanom symbolizme. To je asi aj pravda ak sa človek obmedzí iba na banálne, každodenné javy a problematiku, nie však ak ide o získanie "nadpohľadu": v prípade matematiky na to čo nám sprostredkujú zmysly, v prípade náboženstva na to, ako človek cíti, myslí, jedná a čo je zmyslom jeho života.

Tak ako sa na matematiku mnohí dívajú veľmi naivne, tak sa i na náboženstvo možno dívať naivne, čoho sú schopní nielen kresťania a moslimi, ale aj naslovovzatí sekularisti a ateisti (pozri nasledujúci

[Hoci teda pre tancovanie "kolo kolo mlýnske" okolo oltára, ako som to raz zažil v jednom kalifornskom kostole, som už zrejme pristarý. Na druhej strane neviem si predstaviť ako mladý kňaz, ktorý sám nezažil latinskú tridentskú omšu, by vedel privodiť atmosféru, ktorá nám starším bola tak milá. Napríklad počas takejto omše slúženej mladým americkým kňazom zo *Spoločnosti sv. Pia X.* na návšteve v Melbourne niekedy v osemdesiatych rokoch, z celého *Dominus vobis cum* adresovaného veriacim sa dalo rozumieť iba to "s cum" (po anglicky vyslovené), na počudovanie mojej vtedy 12 ročnej dcéry (po anglicky *scum* je niečo ako luza, zberba)].

Zopakujem, že nám, ktorí sentimentálne spomíname na "starú" sv. omšu neide natoľko o to, že tridentská omša vo zrovnaní s *novus ordo* omšou, ktorá ju nahradila, bola nábožensky aj umelecky povznášajúcejšia a latina ako mŕtva reč, aj menej vulgarizovateľná, odolnejšia voči snahám prispôbiť ju duchu doby. Ide skôr o to, že to čo naozaj nahradilo kedysi *jednotnú* tridentskú omšu — pre veriacich mimo západnú tradíciu aj naozaj zbytočne až škodlivo forsírovanú — nie je iná forma, ale v detailoch *neustále sa meniace formy*, aspoň teda ako som to pozoroval v anglosaskom a európskom svete.

Napríklad aj za posledný rok-dva bolo požehnanie na konci omše skamuflované (nie som si istý, či tento "zlepšovák" platí iba pre kolínsku arcidiecézu): namiesto dôstojného *Benedicat vos omnipotens Deus* atď (samozrejme v nemčine) kňaz musí teraz odriekať celú litániu podmienok, v ktorých sú samotné požehnanie a jeho zmysel zahrabané.

Možno — ale iba veľmi možno — sa aj v nových generáciach nájde dost ľudí, ktorí si viac ocenia tradičnú liturgiu apelujúcu na osobnú vnútornú zbožnosť (*personal worship*), ktorá často musela ustúpiť komunitárnemu sláveniu (*community celebration*).

Nuž toto sú zrejme už len jalové sentimenty, lebo bez ohľadu na to či sa nám to páči alebo nie, tí ktorí si ešte pamätáme liturgickú krásu sv. omši spred 1962 si musíme uvedo-

² Ako vieme, Slovensko má s týmto miešaním náboženstva a politiky nedobré skúsenosti z minulého storočia a preto by slovenskí katolíci mali mať zvláštne porozumenie pre obavy Benedikta XVI. o politizáciu teológie a práce kňazov.

mit', že minulosť sa už nevráti. Preto prvý dojem, ktorý som mal z *motu proprio* bol, ako by to povedal Angličan, že sa zavierajú maštalné vráta po tom, čo kôň už utiekol. Napriek tomu je prekvapujúce, koľko kontroverzií – súdiac podľa toho, čo si možno prečítať na internete – vyvolalo toto de facto *odstránenie praktického zákazu* či obmedzení (a nie nariadenie) slúžiť sv. omšu na tradičný spôsob. Áno, slúžiť, lebo vtedy kňaz sv. omšu slúžil a nie "slávil"; podobne ako veriaci prišli nie oslavovať, ale pokloniť sa, (po anglicky *worship*). Pápežov krok predsa znamená nie nový príkaz či zákaz, ale *liberalizáciu*. Bolo by toľko kritiky aj v prípade keby liberalizoval iné zákazy, napríklad tie vo veciach sexuálnej morálky vyslovené Pavlom VI. v encyklike *Humanae vitae*?

Ukončím tieto sentimentality nezbožnou myšlienkou, že keby Pavol VI. viac pozornosti bol venoval liturgickým reformátorom a "zlepšovateľom" pracujúcim za jeho chrbtom, ako kardinálovi Ottavianimu a iným, ktorí ho nabádali na nekompromisnú encykliku *Humanae vitae*, možno by dnes nebolo treba žiadneho *motu proprio*. Ani týchto sentimentálnych riadkov.

Nie je sa preto čo diviť, že najostrejší útok na *motu proprio*, ktorý som čítal, bol práve od "trafenej husi, ktorá zagágala": Profesor liturgie Mark Francis (The Tablet, 14.7.2007) sa obáva, že táto otvorenosť k tradícii "hrozí, zredukovať liturgiu jednoducho na otázku individuálneho vkusu, namiesto toho čím by mala byť: verným odrazom toho, v čo veríme ako katolícki kresťania, ktorí žijú v 21. storočí". Akoby práve postupnosť zlepšovákov, akým sa *novus ordo* stal v praxi, neodrážala skôr "individuálne vkusy" liturgistov. Napadá ma pripomienka môjho otca, (mal doktorát z cirkevného práva), že "skôr vie prijať dogmu o neomylnosti jedného pápeža ako celej rady teológov". A, ja by som pridral, aj liturgistov.

Cirkve či cirkevné spoločenstvá?

Spomenuté vyhlásenie *Kongregácie pre náuku viery* v podstate potvrdzuje deklaráciu *Dominus Iesus* z

článok). A tak ako naivne chápaná matematika nemôže toho veľa vysvetliť o podstate sveta fyziky, nemôže ani naivne chápané náboženstvo toho veľa vysvetliť o svete v ktorom sa dnes rozvíjajú ľudské osudy, opäť na osobnej i spoločenskej úrovni.

Je tu však jeden podstatný rozdiel. Máme dnes iba jednu matematiku, ktorej symbolickú funkciu pre získavanie poznatkov o fyzikálnom svete niekto chápe, alebo nechápe a s tým druhým sa nemá zmysel o matematike baviť. Na druhej strane jesto veľa náboženstiev, veľa perspektív, a to nielen naivných, z ktorých sa možno dívať na nemateriálny svet (vrátane ateistického popierania tohoto sveta). Ja sa tu obmedzím iba na jednu takúto perspektívu, totiž kresťanskú³ s tradične katolíckou záľubou v *symbolizme*, nie celkom nepodobnú záľubám matematika (či matematického fyzika) pre symbolické vyjadrovanie poznatkov z fyzikálneho sveta. Pravda, v oboch prípadoch ide o viac ako iba o záľuby.

O extrémoch – sfanatizovaných moslimoch či fundamentalistických kresťanoch – sa dnes veľa hovorí; o sfanatizovaných ateistoch menej, ale aj takí sú. To je však prípad keď islam či kresťanstvo zdegenerovali na ideológiu a nie sú schopné poskytnúť perspektívny nadhľad o ktorý mi v *Kolínskych listoch* ide a pôjde⁴. Verím však, že náboženský pohľad na svet – tolerantný, to jest medzi extrémami fanatizmu/fundamentalizmu a relativizmu – môže poskytovať nielen *abstraktný nadhľad*, ale aj *nádejnú víziu* do budúcnosti, obzvlášť ak východnou pozíciou je tolerantné kresťanstvo.

Myslím takto to vidí i *Krista Tippett* (1963), bývalá americká diplomatka (pôsobila aj v Nemecku, dokonca študovala pol roka v bývalej NDR), teraz redaktorka a rádiová hlasateľka. Vo svojom programe *Speaking of Faith* (Hovory o viere; <http://speakingoffaith.publicradio.org/>), sa venuje rozhovorom o náboženstve nielen kresťanskom. V rovnomennej knihe (*Speaking of Faith*, Viking, 2007, str. 9) píše: "Vtedy som verila, že všetky dôležité a zaujímavé problémy

³ Nadväzujúc na predchádzajúci úvodník, aj z tejto perspektívy možno Ameriku a Európu vidieť v navzájom sa dopĺňujúcich pozíciách, kde kresťanstvo je u prvých viac kvantitatívne ako kvalitatívne prítomné, zatiaľ u druhých je to naopak, čo by z katolíckeho hľadiska malo byť celkom pochopiteľné, keďže v Európe je prítomný nielen sám pápež - geograficky a zatiaľ aj kultúrne - ale aj scvrknutá Cirkev živiaca na svojich historických koreňoch.

⁴ V istom slova zmysle táto degenerácia spočíva v tom, že náboženské symboly a modely – kognitívne i etické – sú brané príliš doslovne. Dôraz tu musí byť na tom "príliš", lebo jestvuje i opačný extrém, ktorý tieto symboly a modely berie úplne relativisticky, teda bez nároku na zobrazovanie "objektívnej Pravdy", v ontologickom či etickom slova zmysle. *Louis Dupré* (<http://www.crosscurrents.org/dupre.htm>) takto opisuje tento protiklad doslovného a nezáväzne symbolického: "Jedným z neblahých znakov duchovného ochudobnenia našej doby je to, že veriaci stratili z veľkej časti zmysel pre vycítenie symbolického v doslovnom. Vidia iba protiklad: udalosti a slová treba brať buďto symbolicky alebo doslovne. Ale takéto striktné delenie je osudné. Úplne doslovné chápanie zbavuje paradigmatické udalosti našej viery ich trvalého významu pre spásu, a redukuje historické náboženstvo akým je naše (kresťanské) na púhy pamätník príhod. Úplne symbolické chápanie zoslabuje historické udalosti a slová až do bodu, keď sa jednoducho stanú podnetom pre vytváranie nových symbolov usposobených iba pre našu dobu.

vo svete sú politické, a takisto všetky riešenia. ... Svoj názor som ale zmenila. ... Vrátila som sa z Európy do Ameriky na začiatku deväťdesiatych rokov, keď moja generácia znovuobjavovala hlad po duchovnej hĺbke, po náboženskom prístavišti. Vyštudovala som teológiu (*Yale Divinity School*) aby som zistila, či môžem zosúladiť náboženskú vieru so svojou inteligenciou a šírkou mojich skúseností vo svete, či viera môže osvietiť život v celej jeho komplexnosti, vášnivosti a krehkosti. Prišla som na to, že môže.”

“The New Atheists” (v USA)

Toto je titul rovnomenného článku v THE NATION (<http://www.the.nation.com/doc/20070625/aronson>) v súvislosti s tým, že až päť veľmi otvorene a agresívne ateistických kníh sa v poslednej dobe objavilo v zozname *bestsellerov* v USA. Ich autormi sú títo takzvaní “noví ateisti”: *Richard Dawkins* s knihou *The God Delusion* (Sebaklam o Bohu), *Christopher Hitchens* s knihou *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything* (Boh nie je veľký: ako náboženstvo otrávi všetko), *Daniel Dennett* s knihou *Breaking the Spell* (Zlomenie čara) a *Sam Harris*, ktorý má dokonca dva tituly *The End of Faith* (Koniec viery) a *Letter to a Christian Nation* (List kresťanskému národu).

Dawkins (1941) je známy britský evolučný biológ a autor populárnych kníh o darwinizme *The Blind Watchmaker* (Slepý hodinár) a *The Selfish Gene* (Sebecký gén); Hitchens (1949) je ľavicový novinár a literárny kritik; Dennett (1942) filozof (mysle a biológie), a Harris (1967) je autor, ktorý vyštudoval filozofiu na Stanford University a študuje *neuroscience*.

THE NATION komentuje “Harris vystavuje drzé sebavedomie, Hitchens a Dawkins rozhnevanú intelektuálnu kúsavosť a Dennett nevyčerpateľnú teoretickú energiu a rozsah toho, čo chce skúmať. Harris vytyká umierneným veriacim, že kryjú fundamentalistov tým, že odmietajú napádať vieru, z ktorej extrémisti vychádzajú, lebo ju s nimi sdielajú. Optimistickejšie, Dennett sa venuje vytvoreniu intelektuálnych podmienok pre budúce diskusie, v ktorých s náboženstvom sa bude zachádzať ako iba s jedným ďalším “prírodným” javom a podľa toho sa bude aj kriticky skúmať. Dawkins sa prebýja ako buldozer cez každý väčší argument pre náboženskú vieru, ale i celú radu menších. Hitchens donekonečna katalogizuje náboženské zločiny a absurdnosti. Každý z týchto mužov vedie vojnu, píše ako keby nikto pred ním to už nebol povedal, plný vášni, ktorú možno označiť iba ako politickú.” Nuž toľkoto THE NATION, ktorý iste nemožno označiť ako tradičnému náboženstvu priaznivo naklonenú publikáciu. Samozrejme, jestvuje aj celá rada odpovedí — viac či menej duchaplných — zo strany veriacich.

Nuž jednou spoločnou črtou takýchto publikácií je, úmyselné či neúmyselné, *miešanie rôznych tém*, ktoré majú spoločné len to, že *emocionálne* súvisia s autorovou neverou: argumenty o irracionalite či dokonca illogičnosti viery v Boha, sú miešané s posmešným vyjadrovaním sa o Ježišovi, s poukazovaním na džihad, krížiacke výpravy či inkvizície a honby na čarodejnice, s naivným chápaním náboženských symbolov alebo katolíckej dogmy o pápežovej neomylnosti, so sociobiologickým hypotézami o škodlivom náboženskom

roku 2000, ktorá už vtedy vyvolala medzi protestantmi mnohé nedorozumenia. Ekumenisti, nielen protestantskí, ale aj mnohí katolíci, dlho považovali novú formuláciu Koncilu ako uznanie, že žiadna existujúca cirkev, vrátane Katolíckej, nemôže tvrdiť, že je tou jedinou pravou cirkvou. *Kongregácia* však znova zopakovala, že úmyslom tejto formulácie bolo iba ukázať, že všetky prvky ustanovené Kristom sa nachádzajú v Katolíckej cirkvi. V tomto zmysle je aj mienená, pre protestantov najkontroverznejšia časť vyhlásenia, že ostatné cirkvi vlastne nie sú cirkvami, ale iba cirkevnými spoločenstvami.

Do teologických technikalít tu nepôjdem, existuje oficiálne vysvetlenie na <http://tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20070710013>, najmä však slovami *Predsedu Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov* kardinála *Waltera Kaspera* na <http://www.vaticanradio.org/slo/Articolo.asp?c=144324>, oboje v slovenčine. V prvom sú aj, podľa mňa veľa vysvetľujúce, slová sekretára *Kongregácie pre náuku viery* (*Angelo Amato SDB*), že vyhlásenia *Kongregácie* “prispievajú k posilneniu ekumenického dialógu, ktorý musí okrem otvorenosti obsahovať aj ochranu vlastnej *katolíckej identity*” (zdôraznené mnou).

Tu by som chcel pripojiť iba dve svoje poznámky *outsidera*.

V dialógu so židmi a moslimami musia kresťania rešpektovať to, že oni považujú Ježiša “iba” za významného proroka, títo však od kresťanov nemôžu požadovať aby sa zriekli svojej viery v Ježiša Krista ako Mesiáša a bohočloveka, lebo by sa tým zriekli toho, čo ich robí kresťanmi, teda svojej *kresťanskej identity*. Podobne v (ekumenickom) dialógu s inými kresťanmi musia katolíci rešpektovať to, že oni si ináč vysvetľujú Ježišov úmysel keď povedal “a na tejto skale postavím svoju cirkev” (Matúš 16:18); títo však od (pápežovi lojálnych) katolíkov nemôžu požadovať aby sa zriekli svojej viery, že Ježiš týmto výrokom založil konkrétnu cirkev, ktorá sa viaže na Petra a reťazec jeho nástupcov, lebo by sa tým zriekli toho, čo ich robí katolíckymi, teda svojej *katolíckej identity*.

Na šťastie patrí do minulosti to, keď kresťania odsudzovali inovercov, vrátane židov a moslimov, ako neveriacich a katolíci protestantov ako bludárov či odpadlíkov. Tolerancia a s ňou súvisiaci dialóg však nesmie znamenať vzdanie sa toho, čo nás robí tým čím sme, či už kresťanmi alebo, v užšom slova zmysle, katolíckymi.

Druhá poznámka sa týka mojej nedávnej skúsenosti v internetových debatách s ateistami. Ohradzoval som sa proti tomu, že niekto nazýval vieru v Boha illogickou (dost' bežné obvinenie) tým že som mu vysvetľoval čo je logika v technickom (dnes, ak odmyslíme starého Aristotela, v de facto symbolickom či matematickom slova zmysle), že to súvisí s tým ako funguje napríklad tento počítač, ale nemá to nič spoločné s vierou či neverou v Boha. Skoro som však pochopil, že mi nerozumel a ja som si musel uvedomiť, že v bežnom používaní sa pod logikou a logickým rozumie všeličo, čo iba nejakú matne súvisí s racionálnym uvažovaním.

Možno podobne treba rozlišovať medzi pojmom 'cirkev' ako ju definuje oficiálna katolícka teológia (a zasa inak iné teológie) a pojmom 'cirkev' ako sa bežne používa a to nielen veriacimi.

K otázke katolíckej identity a ekumenického či všeobecnejšie medzináboženského dialógu, sa vrátim v budúcom čísle *Kolínskych listov*.

Father Tiso

Keď som na toto meno nevdojak narazil na internete tak ma pochopiteľne zaujímalo, či ide o štandardné nadávky, či niečo realistickejšie o tejto kontroverznej osobnosti slovenských dejín.

Nuž ani jedno ani druhé, lebo Father Francis V. Tiso je univerzitný kaplán na *San Francisco State University*, známy ako "vedec, básnik, umelec, hudobník, botanik, exorcista a mystik" a popredný americký činiteľ v katolícko-budhistickom a katolícko-moslimskom dialógu.

"Anglická reč je najväčšia na svete motanina. Povstala ona z reči starobritskej, rímskej, francúzskej a všelijakých rečí a rozličnorečí germánskych: anglosaskej, normanskej s prevládajúcim germánčiny. Na tento spôsob tam tiež nárečia sa zrodiť nemohli, ale sa zrodila reč jedna zbalamútená a táto je aj v spisoch v zemi Anglickej v úžitku" – Ľudovít Štúr, *Nárečie slovenské, alebo potreba písania v tomto nárečí*, (Kompas, Turč. sv. Martin 1943)

méme⁵ atď. Argument, že neverím v Boha, lebo špiritistické babky sú smiešne, lebo niektorí veriaci nechcú prijímať výdobytky vedy, lebo je vedecky nevyvetliteľné, že niekto mohol vstať z mŕtvych, lebo zatutľávanie viny pedofilských kňazov je trestuhodné, atď je na úrovni pubertáka, ktorý považuje matematiku za zbytočnú pre jeho život, lebo učiteľ, ktorého náhodou mal, nevedel učiť, koktal, bol nudný, či sa iba na neho škaredo pozeral.

Musím tu poznamenať, že ja som žiadnu z týchto päť kníh nečítal, a asi ani nebudem, čím nechcem povedať, že nejestujú aj (filozoficky) seriózne argumenty ateistov (nedávno napríklad nemecký filozof *Jürgen Habermas*), ktoré aj veriacemu môžu byť podnetom pre zamyslenie sa. Dokonca aj o Hitchensovi píše *Michael Novak*, že "je užitočný dokonca aj pre veriacich. Možno použiť hrable jeho argumentov na povytáhovanie vyschnutej trávy povrchnosti z nášho premýšľania o Bohu."

Jeden, podľa mňa serióznejší, ateista je Dawkinsov kolega *David Sloan Wilson*, ktorý aj kritizuje *The God Delusion* (<http://www.skeptic.com/eskeptic/07-07-04.html>) z pozície svojej tézy o "kultúrnom darwinizme" rozvinutej v jeho vplyvnej knihe *Darwin's Cathedral: Evolution, Religion, and the Nature of Society* (Darwinova katedrála: evolúcia, náboženstvo a ráz spoločnosti, UC Press, 2002), kde náboženstvo vidí ako "parazitický organizmus, ktorý prechádza z jedinca na jedinca iba pre svoj vlastný prospech bez ohľadu na jedincov či spoločnosť." Toto je samozrejme sociobiologický pohľad, ktorý uspokojí iba neveriaceho, ale veriaci v ňom nájde skôr serióznejšie prvky pohľadu *outsidera* na našu vieru, ako v simplicizmoch a nadávkach à la Dawkins. Pravda, musel by som viac rozvinúť to v čom vidím tie serióznejšie prvky, ale pre to tu nie je miesto.

Záverom by som povedal, že u kníh Dawkinsa a ostatných menovaných autorov ide o "duchovné čítanie", akúsi psychologickú útechu *pre uistenie ateistov* — často s naivným chápaním o čo ide v prírodných vedách — *v ich nevere*. Aspoň toto bol môj (nepriamy) dojem z reakcií na náboženské témy na austrálskom (akademickom) internetovom fóre, ktorého som sa v poslednej dobe aj ja zúčastňoval: dnes je to už 161 príspevkov, akýchsi svetónázorových, niekedy apologetických, "jednohubiek" (maximum povolené 350 slov v jednom príspevku). Koho toto zaujíma, nájde moje príspevky na <http://forum.onlineopinion.com.au/user.asp?id=1953&show=history>.

⁵ Mém je termín spopularizovaný Dawkinsom ako akási kultúrna jednotka podobne ako gén je biologická či genetická jednotka.

Kolínske listy vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na gvirsik@t-online.de. [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik